

Lis Helgadóttir, tógvformgevi:

Birtir nýtt lív í gamla føroyska binditradisjón

– Tann føroyska binditradisjónin má ikki hvørva, men við at kunna halda hana við líka og birta nýtt lív í hana eru vit noyðd at hyggja at rákunum aðra staðni. Tað er mítt stóra hjartamál, sigur Lis Helgadóttir, tógvformgevi, sum hevur ætlanir um egið virki

TURID KJØLBRO

Lis Helgadóttir í Havn hevur altíð havt stóran áhuga fyri at binda. Fyri tveimum árum síðani varð hon liðug við útbúgving sína sum tógvformgevi, og nú tekur hon stigið til at gera dreym sín til veruleika, at fara undir at binda, formgeva og skapa klæði burtur úr føroyskum sum útlenskum tógvi.

– Mær hevur altíð dámað væl at gera míni egnu klæðir sjálv, men havi ongantíð dugað væl at seyma. Tí havi eg fingist við at binda, havi funnið spennandi uppskriftir, sum eg so havi broytt, sigur Lis.

Hon er útbúgvin háfríðkanarkvinna, gavst í tí yrkinum í 1989, fór á HF, var eitt ár heima og tá vóru aftur stundir til at binda. Næsta stigið var at taka útbúgvingina sum tógvformgevi, ein útbúgving, ið tekur trý ár og sum Lis hevur tikið í Álborg.

– Eg hevði eitt mál við at útbúga meg innan binding. Føroyar, sum eru so tradisjónsbundnar, eiga at hava nøkur útbúgvin fólk. Eg havi stóra virðing fyri øllum tí, sum verður gjørt, men vit hava brúkt fyri eini víðari menning. Tí eiga fólk at fara út í heimin at útbúga seg, tí annars verður tað ov snævert.

Hvussu kanst tú brúka tradisjónina til at byggja víðari á?

– Binditradisjónin er øgiliga gomul í Føroyum, men vit hava ikki nógvar bókmentir um føroyskan tekstil. Í hvørji einastu uppgávu eg gjørdi á skúlanum, var mál- ið at granska í føroyskum tekstili. Eg rendi meg ferð eftir ferð í, at næstan einki skrivað finst á økinum. Men vit eiga ein dyrdrip, sum eitur »Føroysk bindingarmynstur«. Eg hyggi uppá ein annan máta at mynstrum. Mær dámar væl at arbeiða við yvirflatum og bygnaði í yvirflatum. Tað gevur størri útrykk í tekstilinum. Eg eri í holt við at gera mær eina atlas burtur úr føroysku mynstrum. Eg broyti tey ikki, men bara bindingarháttin so tøy útrykkja meiri.

– Føroyskt tógv brúki eg til føroysku bindingar-

Lis Helgadóttir við bindimaskinuni
Mynd: Jens Kr. Vang

mynstrini. Eg arbeiði tilvitad við ymiskum tjugdum. Tá verður tað ikki so »pent« og »snøgt«. Ting nýtast ikki at vera so »pen«, heldur eksperimenterandi og provokerandi. Mær dámar væl at brúka ranguna. Eg brúki fint tógv og grovt tógv, so tað sær brúkt út. Og tað skal tað.

– Vit eru í eini økologiskari aldu. Hvi skulu vit brúka litað tógv? Føroysku litirnir eru rættliga góðir at brúka. Vit hava so nógv litir í dag, at tá ið eg hyggi at føroyskum troyggjum, eru tær farnar at líkjast teim norskum. Tað er nógv stuttligari at brúka føroysku mynstrini og leggja nakrar aðrar teknikkir inn í tøy og so brúka natúrlitarnar. Ferðafólk, sum koma til Føroya, keypa ikki litaðar troyggjur. Tey hugsa um upprunan og náttúruna, tí tað er tað sum tøy seta í samband við Føroyar.

Føroyski samleikin

Í kanningini hjá Jette Forchhammer av frítíðarvanum hjá føroyskum børnum eftir at sjónvarp kom til Føroya, ið kom út fyri jól, verður sagt, at føroysk børn blanda føroysk pløgg saman við tí

útlenska. Tey fylgja væl við mótnum og rákunum aðra staðni, men halda kortini fast við føroyska samleikan við at blanda føroysk pløgg, til dømis myrkamorreðar troyggjur, skjál ella hosur upp í útlenska mótn.

– Tað er ógvuliga áhugavert og eindømi, at so er. Og tí áttu vit at brúkt tað meiri. Eg havi gjørt nógvur ljósamorreðar troyggjur til ungar menn í síðstuni og tað er júst tekin um tað sama, sigur Lis Helgadóttir.

Hvussu langt kann man fara við tí tradisjónella, aðrenn tað fer fyri bakka og verður til nakað spildurnýtt?

– Síðstu Ólavssøku helt eg, at fólk fóru ov vítt í at finna uppá okkurt nýtt til føroyskan tjóðbúnan. Og tað vóru fleiri við mær, sum hildu tað. Tað flimraði í øllum alskyns litum. Eg sá nógvur ógvuliga vakrar búnar, sum vóru væl gjøgnumhugsaðir viðvíkjandi litavali. Men fleiri ferðir hugsaði eg, at tað var synd fyri búnan. Vit kunnu ikki broyta formin á tjóðbúnanum, tí hann liggur fastur, men litirnir kanst tú og tað er har fólk fara ov vítt, og skal tað halda fram á tann

hátt, veit eg ikki, hvar vit enda. Eg havi sæð búnar við føroysku natúrlitunum, teir eru ógvuliga vakrir og meiri í trád við tað føroyska. Men eg dugi ikki at siga, hvar markið er.

Ullin gloymd

– Vit hava eitt tilfeingi og tað er fiskurin. Men vit hava sanniliga eitt annað, sum vit næstan hava gloymt. Mær vitandi ganga 77.000 seyðir í Føroyum. Hvussu nóga ull geva teir um árið, sum kann gerast til tógv? Vit áttu at kannað, hvussu nógv tógv vit kunnu fáa burturúr føroysku ullini. Tað samfingna føroyska tógvið kann ikki brúkast. Markaðurin er fullur av góðum tógvi í dag, tú fært ikki fólk til at ganga í pløggum, sum eru bundin við hvössum tógvi sum tað føroyska. Grundin til, at føroyska tógvið er so hvast er broddurin. Fyrr í tíðini sótu fólk og nappaðu tógv, men tað kunnu vit ikki í dag. Eg eri vis í, at ein tekstilverkfrøðingur kundu útviklað eina maskinu, sum nappaði tógv. Tað næsta stigið kann vera, at vit seta tvey fólk við viðkomandi útbúgving at granska í, um

tað ber til at gera tað føroyska tógvið nóg gott. Eg dugi ikki at skilja at man ikki kann, tí í dag ber alt til.

– Mær vitandi er tað føroyska tógvið blandað við Falklandsull. Og tað er spell. Sum er brúki eg tað »føroyska«, men eg vil arbeiða fram ímóti, at vit kunnu virka ta føroysku ullina, so vit fáa gott tógv, sigur Lis Helgadóttir.

Nýtt lív

Við hvørt verður føroyska ullin tikin fram í ljósið og kjakið, minst verður aftur á dagar, tá ið Føroya ull var Føroya gull, men so hendir ikki stórvegis meir.

– Vit eru noyðd at byrja við byrjanini og tað er við tilfarinum. Tað man vera, at tógv kann brúkast til dýnur og tað samfingna kann brúkast til at veva teppir. Men sum er kann tað ikki brúkast til troyggjur. Hvat við at royna at kannna, um nakað kann gerast?, spyr Lis Helgadóttir.

Fyri nokrum árum síðani varð nýtt lív birt í føroyska binding og tógv. Hugskotskappingar vórðu gjørdar, bindibøkur givnar út, og fólk fóru at brúka tað føroyska tógvið fram um tað

útlenska. Íblásturin kom ikki úr føroyskari tradisjón, men heldur úttanifrá.

– Hyggur tú í nýggjastu føroysku bindibøkurnar eru tað ikki føroysk binditradisjónir, tú sært. Vit eru í eini posttradisjónellari tíð. Tradisjónirnar eru farnar og fólk eru róleysis.

– Tað eru nøkur fólk úti í verðini, sum hava verið ógvuliga góð fyri binding sum heild, til dømis kanadumadurin Kaffe Facett og danska Marianne Isager. Facett er listafólk og byrjaði at fáa áhuga fyri stripum fyri nógvum árum síðani og síðani hevur hann útviklað seg. Hann hevur æruna av, at binding í nýggjari tíð hevur fingið eina rennesansu. Mananne Isager hevur eisini gjørt eitt stórt arbeiði innan fyri binding, men tað er eitt sindur spell, at tað næstan bara er tað, tú sært í Føroyum í dag. Tann føroyska binditradisjónin má ikki hvørva, men við at kunna halda hana við líka eru vit noyðd at hyggja at rákunum aðra staðni, broyta snið og gera nýggjar uppskriftir, men grundleggjandi brúka tøy føroysku mynstrini. Tað er mítt stóra hjartamál.

Tvær ætlanir

Lis Helgadóttir arbeiðir við tveimum verkætlanum í løtuni, sum eru rættliga ymiskar. Tann fyrri er tað føroyska, har hon arbeiðir við føroyskum tógvi og mynstri, og roynir at fáa nýhugsan inn í, bæði viðvíkjandi yvirflatum og formum. Tann seinna er at binda og tøva, har hon bæði brúkar føroyskt og útlenskt tógv. Alt verður tøv.

– Í tøvningini eri eg nógv upptikin av yvirflatum og formgeving. Eg spennni víða, men tað eri eg noyðd til um eg skal í gongd við nakað í Føroyum. Mær dámar væl at hava eitt stórt rásarúm. Alt er innan binding, men tøy útrykkja ymiskt. Veturin og summarið, sigur Lis.

– Tað føroyska er mítt